

TEXTILE AND CLOTHING
TECHNOLOGYTEKSTILA UN APĢĒRBU
TEHNOLOĢIJANEEDLE-LACE TECHNOLOGY AND APPLICABILITY TRADITIONS IN LATVIA
SINCE THE 17TH CENTURY TILL NOWADAYSŠŪTO MEŽĢĪŅU TEHNOLOĢIJU UN LIETOŠANAS TRADĪCIJAS LATVIJĀ NO
17.GS. LĪDZ MŪSDIENĀM

Dagmāra Priberga Mg.sc.ing., Senior Desk Officer in Public Integration Issues of Cultural Policy Implementation Department, Ministry of Culture Republic of Latvia, K.Valdemāra 11a, Riga LV-1364, Latvia, +37129183391, Dagmara.Priberga@km.gov.lv

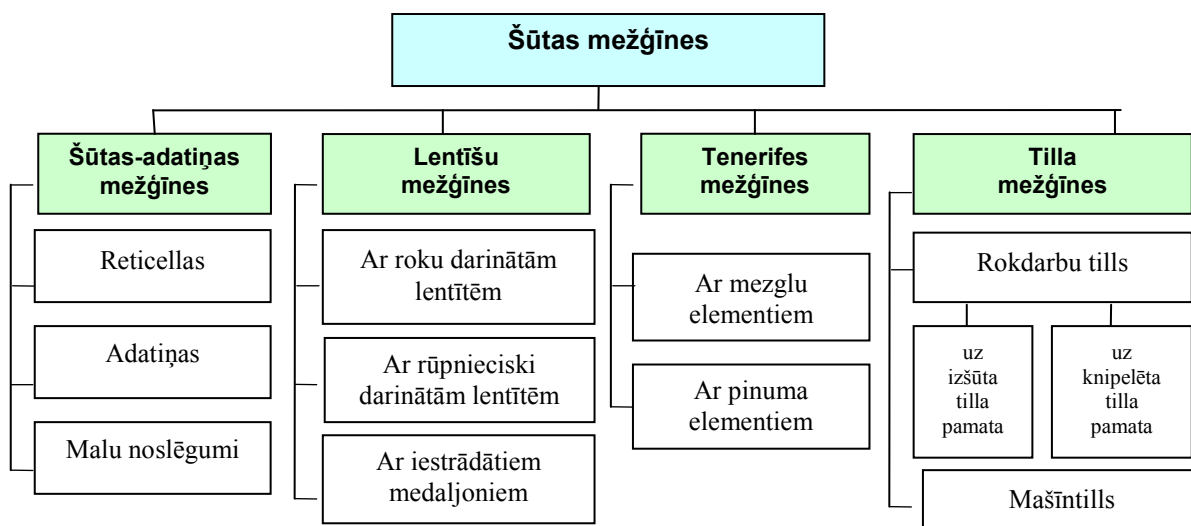
Atslēgas vārdi: šūtas mežģīnes, adatiņas tehnika, tills.

Šūto mežģīņu tehnika augstāko attīstības pakāpi sasniedza 16. gs. Itālijā. 17. gs. Francijas valdība bija spiesta aizliegt to ieviešanu no Itālijas, lai aizkavētu naudas aizplūšanu no valsts. Tomēr aizliegums nedarbojās, un 1665. g. Francijas karalis Ludviķis XIV pavēlēja atvērt meistardarbnīcas un mežģīņu skolu, kur sākumā strādāja skolotāji no Venēcijas. Jau pēc gada franču meistares attīstīja tik augstas amata prasmes, ka franču šūtās vai izšūtās mežģīnes izvirzījās pirmajā vietā Eiropā. Līdzīgi apstākļi mudināja arī citas Eiropas valstis dibināt mežģīņu skolas un meistardarbnīcas. 18. gs. slaveni kļuva Briseles meistari, Vācijas un Silēzijas mežģīņu darinātāji.

Pētījumā senākās izšūtās mežģīnes Latvijā ir datētas ar 18.gadsimtu, bet visvairāk ziņas par to lietošanu un darināšanu ir 19. un 20. gadsimtā. Starptautiskās mežģīņu izstādes, kurās pamazām sāk piedalīties arī Latvija, liecina, ka mūsdienās sarežģītājā un senajā adatiņas tehnikā strādā samērā maz meistaru.[5]

Šūto mežģīņu tehnoloģija un veidi

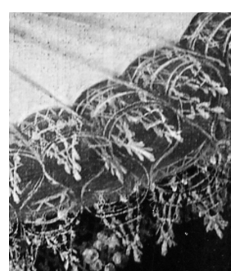
Visām šūtajām mežģīnēm ir līdzīga darināšanas tehnika un vienkārši darbarīki. Adata, ar kuru darina mežģīni (šuj, izšuj, apšuj, sašuj utt.), pamatne (auduma, filca, ādas u. c.) pie kuras piestiprina uz pergamenta atveidoto mežģīnes zīmējumu un izšūšanas rāmis, kurā iestiprina darbu. Atkarībā no darināšanas tehnikas izšķir vairākus šūtu vai izšūtu mežģīņu veidus, katrā no tiem ietilpst dažādi, pēc specifiskiem tehnoloģijas paņēmieniem atšķirīgi mežģīņu tipi un to paveidi, kā redzams 1.attēlā.

1.att. Raksturīgākie, Latvijas teritorijā sastopamie izšūtu mežģiņu veidi.

1. Šūtas-adaņņas mežģīnes

1) *Reticellas mežģīnes*. Jau 15.gs. beigās mežģīnes, kuras sāka veidot uz palīgpavedienu pamata, neizmantojot audumu, ir reticellas mežģīnes. Šī tehnika atgādina divvirzienu izvilckumu - starp retajiem, audumā izvilktajiem pavedieniem ievietoja lielus, uz palīgpavedieniem šūtos mežģiņu motīvus. Mežģiņu motīvus un reticellas izšuvumam raksturīgos lielos robiņus izstrādājuma ārējā malā šuj pa, uz pergamenta uzzīmēta, zīmējuma (raksta) līnijām. Latvijā reticellas mežģīnes valkāja Kurzemes hercogi. Hercogienes Sofijas apkakle, kura redzama 2. attēlā, jādoma rotāta ar reticellas mežģiņi – par to liecina raksturīgie robiņi un laiks,

2. att. Daniels Rose. Brandenburgas princese Sofija (1582 – 1610), nākamā Kurzemes hercoga Jēkaba māte. 1606. (Attēlā apkakle rotāta ar reticellas tipa mežģiņi. Palielinājumā mežģīnes fragments tuvplānā). [Foto ir Berlīnes – Brandenburgas Prūsijas piļu un dārzu fonda dāvinājums bibliotēkai]. RPM [4]

kad mežģīne darināta. Pētījumā iekļautajos Latvijas muzeju krājumos reticellas mežģiņu izstrādājumus diemžēl neizdevās atrast.

2) *Adaņņas mežģīnes* 17. gs. sākumā šuva kā patstāvīgu, ar audumu nesaistītu, tekstiliju un līdz pat

mūsu dienām var piedēvēt klasikai, visaugstākajam roku darba sasniegumam šajā amatā. Visaugstāko

attīstības pakāpi sasniedza 17. un 18. gs. mijā un visā pasaulē ir pazīstamas kā Venēcijas mežģīnes (Itālija), Alansonas mežģīnes (Francija), slavenās Briseles mežģīnes (Flandrija) un citas. Mežģiņu rakstus veidoja sarežģīti augu motīvi ar liliju, tulpu un neļķu kompozīcijām izstrādājuma malās, kas lielākoties noslēdzās ar robiņiem.

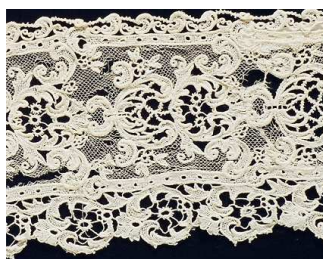
Pie adaņņas mežģiņēm pieder mežģīnes, kuras raksturo šādas pazīmes:

- brīvas rakstu formas, jo šūšanas tehnika raksta zīmējumu un veidošanu neierobežo;
- tās veido tikai viens adatā ievērts pavediens;

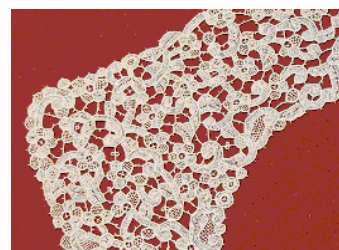
- tiltiņus, kuri savieno raksta motīvus, veido uz palīgpavedieniem;
- rakstu kontūru reljefu var apšūt īpaši biezu.

Mežģīnes zīmējumu piestiprina pie pamatnes. Virs pamatnes, pa zīmējuma raksta (motīva) līnijām nostiprina vairākās kārtās saliktu pavedienu, kas veido raksta kontūru. Izmantojot simtiem dūrienu veidu, rakstu šuj, izšuj, apšuj ap kontūru pavedieniem un starp tiem, adatu nedurot pamatnē. Ja darina atsevišķus rakstu motīvus, tos piediedz pie pamatnes atbilstoši mežģīnes zīmējumam un sastiprina ar izšūtiem tiltiņiem vai fona tīkliņiem.

Par to, vai adatiņas mežģīnes 17., 18. gadsimtā Latvijas teritorijā darinātas uz vietas, pagaidām ziņu nav. Šī laika perioda mežģīņu galvenie patērētāji bija valdošā elite un garīdzniecība. 19. gs. beigās, 20. gs. sākumā tās nedaudz lietotas etnogrāfijā. Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejā atrodas vairākas mežģīnes, taču jādomā, ka tās ir no Rietumeiropas ievestas Briseles mežģīnes – piemērs redzams 3. attēlā, bet Ārzemju mākslas muzeja krājumos ir 4. attēlā redzamā apkakle no beļģu mežģīņu kolekcijas.

3.att. Šūtas mežģīnes paraugs.
Adatiņas tehnika. 11,2 cm x 39 cm. 19.
gs. vidus. RVKM, inv. nr. VRVM
108 594/1 [4]

4.att. Apkakle. Venēcijas (Itālija) mežģīne.
Adatiņas tehnika. Zīds 30 cm x 36 cm. 19. gs.
Beļģu mežģīņu kolekcija 1933. ĀMM, inv.nr. D-
177 [4]

3) *Malu noslēgumu mežģīnes*. Izšūti tekstiliju, arī mežģīņu izstrādājumu malu noslēgumi ir plaši izplatīts rokdarbu veids. Šīs mežģīnes ir šauras, ļoti dekoratīvas un raksturīgas ar to, ka tiek šūtas uzreiz pie atlocītās auduma, vai gludas mežģīnes malas. Ir vairāki malu noslēgumu mežģīņu paveidi, kuri sastopami Latvijā:

a) *austrumnieciskās mežģīnes* (izcelsme Armēnija un Palestīna) - no sīkiem pavediena pārstaiņiem, cilpām un mezgliņiem darinātas šauras malu mežģīnes. To platums reti pārsniedz 3 cm. Šo darināšanas prasmi, atgriezoties no izsūtījuma, 20. gs. piecdesmitajos gados no Sibīrijas atveda latviešu rokdarbnieces un Latvijā šis amats nav izplatīts. Ir tikai dažas meistares Latvijā, kuras šuj austrumu mežģīnes kabatas lakatiņu rotāšanai. Lai arī kompozīcijas ir vienkāršas, izgatavošanas tehnika ir sarežģīta. Sākot darbu, cilpas uzreiz piešuj pie auduma malas un, mainot pārstaiņu garumu, veido rakstus. Tomēr, lai saglabātu vienādu attālumu starp diegu lokiem, vajadzīgas labas izšūšanas iemaņas, it īpaši, ja darbam izmanto smalkus zīda diegus kā redzams 5.attēlā.

b) *malu apšuvumi* Latvijā visvairāk satopami balto, izšūto darbu noslēgumos, vienvirzienu vai divvirzienu izšuvumu vai arī cita veida mežģīņu izstrādājumu malu rotājumos kā 6.attēlā. Būtībā tie ir balto izšuvumu sastāvdaļa un reti tiek uzskatīti par mežģīnēm. To platums var būt tikai pāris milimetri, kā izšūtajiem mezgliņiem, vai no viena līdz pusotram centimetram rindotajos lokos vai mežģītajos zobiņos.

5. att. Ģ. Svilāne. Kabatas lakatiņš. Izšūta mežģīne (austumnieku tehnika).
Kokvilna. 2,5 cm pl. Rīga, 1960 -1970 [4]

6. att. D. Priberga. Galda sedziņa. Izšūts malas noslēgums (rindoti loki). Kokvina. 0,3 cm pl.
Rīga, 1988 [4]

Latviešu etnogrāfijā vienkāršākus sīkus, dekoratīvus, šūtus mezgliņus, robiņus, lociņus un to kombinācijas plaši pielieto tautas tērpu kreklu apkakļu un aproču rotāšanai, piemēram, Nīcas, Alsungas, Zemgales tautastērpu kreklos, arī dvieļu, galdsegu, priekšautu u. c. izstrādājumu apmalēs, bet visvienkāršākie šūtie tikliņi izmantoti Vidzemes vidienes sievu cepuru savilkumos pakauša daļā.

2. Lentīšu mežģīnes

Lentīšu mežģīnes sāka darināt 16. gs. beigās Nīderlandē kā alternatīvu ļoti dārgajām adatiņas mežģīnēm. Jau 17. gs. Venēcijā, arī Milānā, tika izveidotas gan šūtu, gan pītu, vēlāk arī austu un tamborētu, lentīšu ražotnes.

Lentītes izmanto pamatraksta veidošanai. Pa zīmējuma līnijām (atšķirībā no adatiņas mežģīnēm) pie pamatnes piediedz nevis kontūru veidojošo pavedienu, bet gan lentīti vai aukliņu, kā redzams 7. un 8. attēlā. Rakstam izmanto lentīti, nereti kombinācijā ar medaljonu, kas arī veidots no lentītes. Medaljonā parasti iestrādā mašīnizšuvuma, tamborētus, knipelētus vai uz tilla izšūtus raksta elementus, kurus 20. gs. sākumā varēja un mūsdienās atkal var iegādāties rokdarbu veikaliņos. Protams, nav izslēgts arī roku darbs.

7. att. Lentītes mežģīnes paraugs, veidots no tamborētas (franču) aukliņas. Katra lapiņa aizpildīta citādākiem izšūšanas paņēmieniem. [4]

8. att. Sieviešu blūze. Lentīšu tehnika. Kokvilna. Roku darbs. Rīga, 1910. RVKM, inv.nr. VRVM 100 629 [4]

20. gs. sākumā Latvijā lentīšu mežģīnes visvairāk izmantoja apģērbu un galda pārklāju rotāšanai. Visvairāk šīs mežģīnes izplatītas baznīcu tekstilijās, jo lentīšu raksti ir lieli un labi saredzami no attāluma. No tām darināja arī apģērbu — blūzes, sieviešu mēteļu apkakles u. c. Pētījumā ietvertas vairākas lentīšu tehnikā darinātas mežģīnes no Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja krājuma. Vēlāk, 20. gs. otrajā pusē, iecienītas bija tamborētu aukliņu (franču aukliņu, kā redzams 7.attēla paraugā) mežģīnes. Tās izgatavoja galvenokārt no vilnas dzijas un tautā sauca par īru mežģīnēm. Arī mūsdienās meistares lielākoties darina mežģīnes no tamborētām aukliņām, ko atbilstoši zīmējumam satamborē vai sastiprina ar dažādiem izšuvuma dūrieniem. Nereti izmanto arī rūpnieciski ražotas lentītes.

3. Tenerifes mežģīnes

Tenerifes mežģīnes, radušās 16. un 17. gs. Spānijā un savu nosaukumu ieguvušas no izcelsmes vietas — Tenerifes salas Spānijas provincē, Kanāriju salās. Galvenā iezīme ir riteņa (apļa) motīvi, tāpēc tās sauc arī par saules mežģīnēm, skatīt 9.attēlā. Tenerifes mežģīņu darināšana sastāv no trīs daļām. Vispirms izgatavo starveida, apaļu, retāk kvadrātveida, motīva pamatu. To var uzšūt uz bieza auduma vai stingra papīra, vai izmantot speciālu koka galdiņu vai kartona piegrieztnes, kā redzams 10.attēlā. Pēc tam atbilstoši motīva zīmējumam nostiprina diegu pārstaipus. Rakstus veido līdzīgi kā reticellas mežģīnēm. Laukumu starp pārstaipiem aizpilda ar tīkla siešanas elementiem un mezgliņiem, dažādiem ielocītiem dūrieniem un pinumiem. Visus dūrienu (izšūšanas) veidus var pielietot atsevišķi vai arī dažādi kombinēt, motīvus šuj ar pildītu vai tukšu vidīņu. Visbeidzot, gatavos motīvus sastiprina

kopā. No to daudzveidības un sastiprināšanas tehnikas ir atkarīga gan izstrādājuma forma, gan lielums.

9. att. Tenerifa mežģīņu motīvu paraugi.

10. att. Tenerifa „galdiņu“ paraugi. [4]

Latvijā tenerifes mežģīņu darināšana rokdarbnieču uzmanības lokā ienāca 20. gs. sākumā. Līdz ar citiem rokdarbiem tenerifes tehniku mācījaursos, kuru organizēšanā aktīvi iesaistījās Kaucmindes mājturības skolas 20. gs. divdesmito un trīsdesmito gadu absolventes. 1933. gadā Jelgavā tika atvērts Tenerifes mežģīņu salons. Tagad tenerifes tehniku un darba pamatelementus var apgūt rokdarbu studijās un rokdarbu stundās skolā, tomēr šīs mežģīnes Latvijā nav īpaši iecienītas.

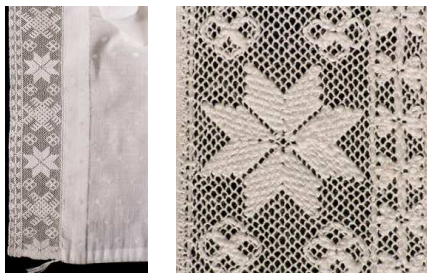
4. Tilla mežģīnes

1) *Adatiņas tillu* (ar adatu šūts - rokdarbu tīkliņš) sāka darināt 17. gs. otrajā pusē un 18. gs., kad mainoties mākslas stiliem un modei, mežģīnes kļuva vieglākas un gaisīgākas. Blīvās un krāšņās baroka un renesanses formas nomainīja vienmērīgāki un sīkāki raksti. Apšūtos pavedienu „tiltiņus”, kas savienoja blīvos elementus, aizstāja ar dažāda veida tīkliņiem — tillu. Ar tilla tīkliņu mežģīnēs aizpilda tukšos laukumus starp blīvajiem rakstu elementiem. Šūtos raksta elementus un tillu veidoja atsevišķi, tad sašuva kopā. Adatiņu (ar rokām šūtu) tillu reti izmanto, pareizāk neizmanto par pamatu rakstu izšūšanai. Latvijā adatiņas tilla rokdarbi nebija iecienīti, jo tillu grūti darināt mājas apstākļos. Vēlāk, attīstoties knipelēšanas tehnikai, adatiņas tillu izmantoja aizvien mazāk.

2) *Knipelēts tillu*. Knipelēto tillu lielāko tiesu izmanto par pamatu izšūšanai. Tillam ir sešstūrains tīkla acis un to izšuj divējādi – skaitot un neskaitot tilla acis. Skaitot, raksta pavedienus ieloka gan taisnās, gan diagonālās līnijās, bet neskaitot vai arī apvienojot abus izšūšanas veidus šuj brīvas kompozīcijas. Pēc tīkla acu formas, pavedienu vīšanas un griešanas kombinācijām var atšķirt Briseles mežģīnes no Lilles, Valansjēnas, flāmu, slāvu u. c. darinājumiem. Mežģīņu meistari ir rūpīgi gādājuši par lokālo savdabību saglabāšanos. Reto paraugu vidū ir Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja krājumos esošie Rīgas Lietišķās mākslas vidusskolas skolotājas E. Liepas 1947. gadā darināti mežģīņu paraugi, attēlā 11 un attēlā 12 redzamā Latvijas Amatniecības kameras mežģīņu meistares Laimas Garās Vidzemes tautastērpa sievas cepure. Izšuvums veikts uz knipelēta tilla pamata. Gan mežģīnes tilla pamats, gan izšuvums ir roku darbs. 1998. gadā par šo mūsdienām unikālo darbu Laima Garā ieguva pirmo vietu Latvijas Vēstures muzejā rīkotajā izstādē „Mežģīnes Latvijā”.

11. att. Paraugš. Izšūts tills. Kokvilna. 9 cm x 18 cm. Knipelētā vai izšūtā tilla acīm ir sešstūra, Lilles mežģīnēm raksturīga forma. Rīga, 1947. RVKM, inv. nr. VRVM 102 697/23 [4]

12. att. L. Garā. Sievas cepure. Kokvilna. Mežģīnes pl. 5,5 cm. Madonas aprīņka Saikavas (Vidzeme) sievas cepures MNM, inv. nr. EI.1382 atdarinājums. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1998 [4]

3) *Rūpnieciskais tills*. 19. gs. pirmajā pusē, kad sākās mehanizēta un rūpnieciska mežģīņu izgatavošana, strauji attīstījās arī tilla ražošana. „Tilla audums ar izšuvumu un tilla mežģīnes modes tērpos kļuva aktuālas 18. gs., bet īpaši plaši tas lietots 19.gs., pastāvot ampīra un bīdermeiera modes stilam. 19. gs. kokvilnas tillu ieviesa rūpnieciskajā ražošanā, tādējādi palielinot tā izmantošanas iespējas.[1] Arī Latvijā arvien populārāka kļuva izšūšana uz mašīntilla. Tillu auda no kokvilnas vai zīda diegiem vēlāk arī no sintētiska materiāla, smalku un gaisīgu. Rūpnieciski ražotais tills īpaši neatšķīrās no roku darba, un to plaši izmantoja par pamatu izšūtu mežģīņu darināšanai. Tilla izšūšana ir ļoti darbietilpīga, kam nepieciešama liela meistarība un labas izšuvēja iemaņas, tāpēc šādi darinātas mežģīnes ir iekļautas unikālo, rokdarbu mežģīņu grupā kā 13. attēlā redzamā apkakle.

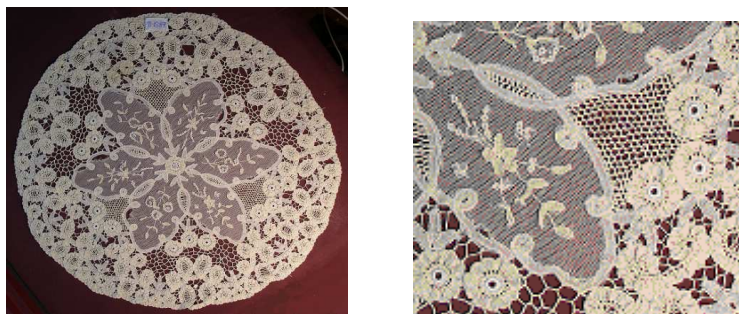

13. att. Apkakle. Izšūts tills. Kokvilna. 54 cm x 56 cm. Raksts izšūts brīvi, neieskaitot tilla acis. Apkakles malu rotā šaura, rūpnieciski knipelēta mežģīne (Bīdermeiera stils). Mēmeles aprīņķis, 1830 - 1850. LNVN, inv. nr. CVVM 160820 [4]

19. gs. otrajā pusē veikalos jau brīvi varēja iegādāties rūpnieciski izgatavotu tillu. „Ap 1872. gadu tilla izšūšanas mākas apguve notika daudz metodiskāk, līdzīgi kā balto darbu - cauro vīļu - izšūšanas apmācībā, uz auduma strēmeles izšuva dažādas rakstu joslas. Tomēr tilla izšuvumu 19. gs. vidū un otrajā pusē Latvijas teritorijā bija nedaudz. Ar tiem rotāja galvenokārt precēto sievu aubes, ko valkāja jau pie pilsētas tipa kostīmkleitām.”[2] Ampīra stilam raksturīgi sīku ziedīņu vai punktiņu izšuvumi ir sastopami Zemgales sievu cepuru rotājumos. Vidzemes precēto sievu cepuru „tilla mežģīņu izšuvumos gar cepuru malām vienlīdz plaši izmantoja gan tradicionālos ģeometriskos, gan arī aizgūtos augu un ziedu ornamentus.”[3]

Pētījumā ietverti divi, arī 19. gadsimtam raksturīgi, mežģīņu izstrādājumi - izšūtas aplikācijas uz tilla. 14. attēlā redzamā mežģīne ir darināta pielietojot vairākas tehnoloģijas - knipelētas lentītes ir savienotas ar dažādiem izšūtiem tīkliņiem, bet centrālā kompozīcija ir aplikāciju izšuvums uz tilla. Jauktu tehniku salikums ir raksturīgs ar rokām darinātās mežģīnēs.

Problēmas var radīt tas, ka šādas, jauktu tehniku mežģīnes grūti pieskaitīt kādam vienam veidam.

14. att. Galda sedziņa. Ø 42 cm. Jaukta tehnika (lentīšu mežģīne un izšūts aplikāciju tills). Eiropa, 19.gs. ĀMM, inv.nr. D-1887. Muzejā ienācis 1988. [4]

20. gs. sākumā tilla izšuvumus izmantoja modes apģērbos, ar tiem rotāja telpu tekstilijas — aizkarus, gultasveļu un citus izstrādājumus. Bet pateicoties izšūtām tilla mežģīnēm tautas tērpos un nepieciešamībai pēc to atdarinājumiem, piemēram, piedaloties Dziesmu svētkos, pasūtīt vai veidojot jaunu tautas apģērbu, šis mežģīņu amats ir populārākais līdz mūsdienām. Šajā laikā Latvijā ir grūti iegādāties kokvilnas tillu, tāpēc daudzos tautastērpa tilla mežģīņu atdarinājumos izmantots materiāls ar sintētiskas šķiedras piejaukumu.

1.tabulā ir pētījumā ietverti šūto vai izšūto mežģīņu objektu saraksts, bet 2. tabulā ievietoti šo objektu fotoattēli un pamatinformācija par tiem.

1. tabula

Pētījumā ietverti šūto vai izšūto mežģīņu objektu saraksts

Nr. p.k.	Tips /paveids	Izgatavošana:		Materiāls	Izmērs cm:		Lietojums	Piederība	Inventāra Nr. fondos
		Laiks			Garums	Platums			
1	adatiņas m.	18.gs.		zīds	61	7	aproce	RVKM	VRVM 52138/1 —2
2	adatiņas m.	19.gs.1. p.?		zīds	39	11,2	paraugs	RVKM	VRVM 108.594 /1
3	reticella	19.gs.?		kokvilna	350	5,5	iešuves mežģ.	priv.kolekcija	
4	adatiņas m.	19.gs.		zīds	40	36	apkakle	ĀMM	D-177
5	adatiņas m.	20.gs.I.p.		kokvilna		Ø 4,5	paraugs	RVKM	VRVM 102.697 /9
6	adatiņas m.	1935.- 40.		kokvilna	10	10	paraugs	RVKM	VRVM 102.697 /11
7	adatiņas m.	1935.- 40.		kokvilna	11,6	13	paraugs	RVKM	VRVM 102.697 /19
8	austumu m.	ap 1950.		kokvilna		2,5	malas mežģ.	priv.kolekcija	
9	austumu m.	1960.-		zīds		2	malas mežģ.	priv.kolek	

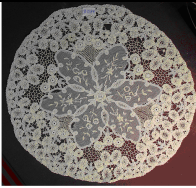

	mu m.	70.					cija	
10	austrumu m.	1960.-70.	kokvilna		3	malas mežģ.	priv.kolekcija	
11	austrumu m.	1960.-70.	zīds		2,5	malas mežģ.	priv.kolekcija	
12	malas noslēg.	19.gs.2.p.	lins			malas mežģ.	NLVM	CVVM 16 908
13	malas noslēg.	20.gs.b.	lins			malas mežģ.	priv.kolekcija	
14	malas noslēg.	20.gs.b.	lins			malas mežģ.	priv.kolekcija	
15	lentīšu m.	19.gs.	lins		Ø 42	galda sedziņa	ĀMM	D-174
16	lentīšu m.	20.gs.s.	kokvilna			siev. blūze	RVKM	VRVM 100 629
17	lentīšu m.	1910.	kokvilna			siev. blūze	RVKM	VRVM 165 846
18	lentīšu m.	1935.-40.	kokvilna	14,3	14,3	paraugs	RVKM	VRVM 102 697/16
19	lentīšu m.	20.gs.s.	zīds	56	40	apkakle/apmetnis	RVKM	VRVM 117 638
20	lentīšu m.	19./20.gs.				sedziņa	CVMM	
21	lentīšu m.	1999.	vilna	40	30	apkakle	priv.kolekcija	
22	lentīšu m.	1996.	zīds	30	28	apkakle	priv.kolekcija	
23	tenerifes m.	1947.	kokvilna		Ø 24	paraugs	RVKM	VRVM 102 697/21
24	tenerifes m.	1995.	lins		Ø 12,6	sedziņa (dekors)	priv.kolekcija	
25	tenerifes m.	1995.	lins	5	5	dvieļa rotājums	priv.kolekcija	
26	tenerifes m.	1984.	kokvilna		3	malas mežģ.	priv.kolekcija	
27	tenerifes m.	1984.	kokvilna		3	malas mežģ.	priv.kolekcija	
28	izšūts tills	18.gs.v.	zīds	69	12	paraugs	RVKM	VRVM 52413
29	izšūts tills	1947.	kokvilna	15,4	6	paraugs	RVKM	VRVM 102 697/30
30	izšūts tills	1947.	kokvilna	18	9	paraugs	RVKM	VRVM 102 697/23
31	izšūts tills	1998.	kokvilna	50	5,5	malas mežģ.	MNM	El.1382
32	izšūts tills	19./20.gs.	kokvilna			pārklājs	MNRMM	
33	izšūts tills	1830.-50.	kokvilna	54	56	apkakle	LNVM	CVVM 160820
34	izšūts	19.gs.v.	kokvilna		21	uzkreklīņš	LNVM	CVVM

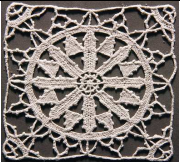

	tills		a					12697
35	izšūts tills	ap 1890.	kokviln a	50	5,2	malas mežģ.	MNM	372228.
36	izšūts tills	1890.?		58	55	priekšauts	CVMM	CM 51844
37	izšūts tills	1925.		65	61	priekšauts	MNM	16808.
38	izšūts tills	ap 1928.	kokviln a	59	56	priekšauts	MNM	26504:3
39	izšūts tills	ap 1920.	kokviln a		14	iešuves mežģ.	MNM	37718.
40	izšūts tills	2004.	kokviln a	50	5,5	malas mežģ.	LNVM	CVVM 138560
41	izšūts tills	2004.	kokviln a	50	4	malas mežģ.	LNVM	CVVM 13887
42	izšūts tills	2004.	kokviln a	50	5,5	malas mežģ.	LNVM	CVVM 13859
43	izšūts tills	2004.	kokviln a	50	5	malas mežģ.	LNVM	CVVM 13866
44	izšūts tills	2004.	kokviln a	50	5,5	malas mežģ.	LNVM	CVVM 27297

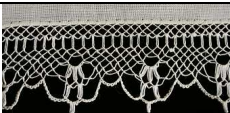

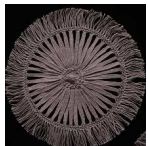

2. tabula

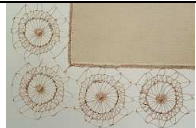

Pētījumā ietverto šūto vai izšūto mežģiņu objektu attēli un pamatinformācija [4]

18.gs.		
	D01020001	1.att. Grāfa Jakoba fon Zīversa apģērbs. Tērps rotāts ar bagātīgu izšuvumu un adatiņas tehnikā darinātām piedurknes mežģiņēm. Roku darbs. 18. gs. RVKM, inv. nr. VRVM 52138/1—2
	D04010001	2.att. Paraugš. Izšūts tills. Jaukta tehnika. Zīds. 12 cm x 69 cm. Roku darbs. 18.gs. vidus. RVKM, inv. nr. VRVM 52413
19.gs.		
	E01020001	3.att. Paraugš. Adatiņas mežģīne. 11,2 cm x 39 cm. 19. gs. vidus. RVKM, inv. nr. VRVM 108 594/1
	F04020001	4.att. Apkakle. Izšūts tills. Kokvilna. 54 cm x 56 cm. Raksts izšūts brīvi, neieskaitot tilla acis. Apkakles malu rotā šaura, rūpnieciski knipelēta mežģīne (Bīdermeiera stils). Mēmeles pagasts, 1830 - 1850. LNVM, inv. nr. CVVM 160820
	F04020002	5.att. Uzkreklīš. Izšūts tills. Kokvilna. 21 cm plats. Raksts izšūts brīvi, neieskaitot tilla acis. Dreimaņi, Uguņciems, Talsu apriņķis, ap 19. gs. vidu. 12697
		6.att. Sievas cepures mežģīne. Izšūts tills. Kokvilna. 50

	F04020003	cm x 5,2 cm. Raksts izšūts skaitot tilla acis. Līzes Celmiņas kāzu aubes mežģīne. Darināta ap 1860. Muzejam 2003. g. nodevusi A. Dikele. MNM, inv. nr. 37228
	F04020004	7.att. Priekšauts. Izšūts tills. 58 cm x 55 cm. Darināts pirms 1890. g. (?). Muzejam 1986. g. nodevusi Irma Vītola. CVMM, inv. nr. CM 51844
	E01010001	8.att. Autors nezināms. Iešuves mežģīne. Reticellas tehnika. Kokvilna. 5,5 cm x 350 cm. (Itālija?), 19. gs. Alda Prīberga foto
	F02000001	9.att. Galda sedziņa. Jaukta tehnika (lentīšu mežģīne un izšūts aplikāciju tills). Ø 42 cm. Eiropa, 19.gs. Muzejā ienācis 1988. ĀMM, inv.nr. D-1887
	E01020002	10.att. Apkake. Adatiņas mežģīne. Zīds. 30 cm x 36 cm. Venēcija (Itālija), 19. gs. Beļģu mežģīņu kolekcija, 1933. ĀMM, inv.nr. D-177
	E01030001	11.att. Apkake. Izšuvums, rindotie loki. Kokvilna. Izšuvuma pl. 3,5 cm, rindoto loku pl. 0,5 cm. Tautas tērpa krekls. Nīca, 19. gs. 2. p. LNVMM, inv. nr. CVVM 16908
19./20.gs.		
	G02000002	12.att. Sedziņa. Lentīšu tehnika. Lentītes ir knipelētas, motīvos /medaljonos ziedi ir izšūti uz tīkla pamatnes. Roku darbs. Muzejam 1984. g. nodevusi cēsniene I. Perna. Iespējamais darināšanas laiks 19/20. gs. mija. CVMM.
	G04020001	13.att. Gultas un spilvena pārklājs. Izšūta tilla aplikācijas mežģīne. 19./20. gs. mija (?). MNRMM
20.gs.		
	H02000003	14.att. Sieviešu blūzes fragments. Lentīšu tehnika. Kokvilna. Roku darbs. Rīga, 1910. RVKM, inv. nr.VRVM 165 846
	H02000004	15.att. Sieviešu blūzes fragments. Lentīšu tehnika. Kokvilna. Roku darbs. Rīga, 20. gs. sākums. RVKM, inv. nr. VRVM 100 629

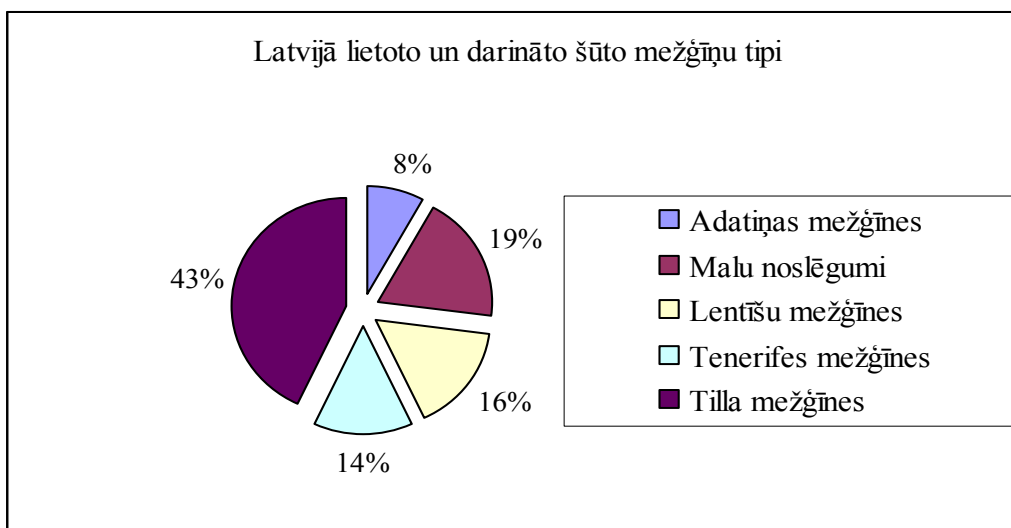
	H04020001	16.att. Olga Resele. Priekšauts. Izšūta tilla mežģīne. 61 cm x 65 cm. „Strautnieki”, Praulienas pagasts, ap 1925. g. Iegūts ekspedīcijā Praulienas Lielmaņos, 1982. MNM, inv. nr. 16808
	H02000005	17.att. Paraugs. Lentīšu tehnika. Kokvilna. 14,3 cm x 14,3 cm. Tamborētu aukliņu savieno ar adatu izšūti / veidoti tiltiņi. Rīga, 1935 - 1940. RVKM, inv. nr. VRVM 102 697/16
	H02000005	18.att. Apkale / apmetnis. Lentīšu tehnika. Zīds. 40 cm x 56 cm. Roku darbs. Rīga, 20. gs. sākums. RVKM, inv. nr. VRVM 117 638
	F01010001	19.att. Paraugs. Adatiņas mežģīne. Kokvilna. 10 cm x 10 cm. Rīga, 1935—1940. RVKM, inv. nr. VRVM 102.697/11
	F01010002	20.att. Paraugs. Adatiņas mežģīne.. Kokvilna. 10 cm x 10 cm. Rīga, 1935—1940. RVKM, inv. nr. VRVM 102.697/11
	F01020001	21.att. Paraugs ar putnu. Adatiņas mežģīne. Kokvilna. 13 cm x 13 cm. Rīga, 1935—1940. RVKM, inv. nr. VRVM 102.697/19-1
	F01020002	22.att. Paraugs. Adatiņas mežģīne. Kokvilna. 11,6 cm x 13 cm. Rīga, 1935—1940. RVKM, inv. nr. VRVM 102.697/19
	H03000001	23.att. E. Liepa, Rīgas lietišķās mākslas vidusskolas (tagad Rīgas Dizaina un mākslas vidusskola) skolotāja. Paraugs. Tenerifes tehnika. Kokvilna. Dm 12,5 cm. Klasisks saules pinuma motīvs. Rīga, 1947. RVKM, inv. nr. VRVM 102 697/21
	H04010001	24.att. Paraugs. Izšūts tills. Kokvilna. 6 cm x 15,4 cm. Knipelētā vai izšūtā tilla acīm ir sešstūra forma, Lilles mežģīnēm raksturīga forma. Rīga, 1947. RVKM, inv. nr. VRVM 102 697/30
	H04010002	25.att. Paraugs. Izšūts tills. Kokvilna. 9 cm x 18 cm. Knipelētā vai izšūtā tilla acīm ir sešstūra forma, Lilles mežģīnēm raksturīga forma. Rīga, 1947. RVKM, inv. nr. VRVM 102 697/23

	H04020002	26.att. Vilma Kamola. Priekšauts. Izšūts tills. 56 cm x 59 cm. Darināts Kaučmindešes mājturības seminārā, ap 1928. Muzejam 1992. g. to nodevusi S. Eglīte. MNM, inv. nr. 26504:3
	H04020003	27.att. Berta Zvejniece. Spilvendrāna. Izšūta tilla mežģīne. 14 cm pl. „Trumekalni” Bērzaunes pagasts, ap 1920. Muzejam 2004. g. nodevusi Elza Serdāne. MNM, inv. nr. 37718
	F01030001	28.att. Zelma Kreicuma. Kabatas lakatiņš. Adatiņas mežģīne. Kokvilna. 2,5 cm pl. Palestīnas mežģīnēm raksturīgais šuvums. Ap 1950
	F01030002	29.att. Ģertrūde Svilāne. Kabatas lakatiņš. Adatiņas mežģīne. Kokvilna. 2,5 cm pl. Palestīnas mežģīnēm raksturīgais šuvums. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1960—70
	F01030003	30.att. Ģertrūde Svilāne, Kabatas lakatiņš. Adatiņas mežģīne. Zīds. 2 cm pl. Palestīnas mežģīnēm raksturīgais šuvums. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1960—70
	F01030004	31.att. Ģertrūde Svilāne, Kabatas lakatiņš. Adatiņas mežģīne ar ielocītu rakstu. Kokvilna, zīds. 3 cm pl. Palestīnas mežģīnēm raksturīgais šuvums. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1960—70
	F01030005	32.att. Dagmāra Pīberga. Galda sedziņa. Malas noslēguma mežģīne. Rindoti loki. Kokvilna. 0,3 cm pl. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1988.
	F01020003	33.att. Linda Rubena. Apkakle. Izšuvums, adatiņas mežģīne. Kokvilna. Izšuvums 3,5 cm pl. mežģīne 0,5 cm pl. Tautas tērpa kreklis. Bilška, 20. gs. b.
	H03000002	34.att. Ģertrūde Svilāne. Linu dvieļa dekoratīvs noslēgums. Tenerifes tehnika. Lins. Motīvs 5 cm x 5 cm. Autordarbs. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1995
	H03000003	35.att. Ģertrūde Svilāne. Dekoratīva sedziņa. Tenerifes tehnika. Lins. 24 cm pl. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1995
	H02000006	36.att. Lienīte Dimitre. Apkakle. Adatiņas tehnika. Vilna. 40 cm x 30 cm. Raksta kontūrām izmantota tamborēta franču aukliņa. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1999.
	H02000007	37.att. Dagmāra Pīberga. Apkakle. Lentīšu tehnika. Zīds. 28 cm x 30 cm. Izmantota rūpnieciski austa aukliņa. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1996

	H03000004	38.att. Mirdza Eglīte. Kabatas lakatiņš. Tenerifes mežģīnes. Motīvi veidoti apļa formā ar pildītu vidēni. Zīds. 3 cm pl. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1984
	H03000005	39.att. Mirdza Eglīte. Kabatas lakatiņš. Tenerifes mežģīnes. Motīvi veidoti kvadrāta formā ar pildītu vidēni. Zīds. 3 cm pl. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1984
	H04010003	40.att. Laima Garā. Sievas cepure. Izšūta tilla mežģīne. 5,5 cm pl. Mežģīnes tilla pamats un izšuvums ir roku darbs. Atdarinājums. Madonas apriņķis, Saikava. MNM, inv. nr. EI.1382. TLMS „Bārbele”, Rīga, 1998
21.gs.		
	J04020001	41.att. Laima Garā. Ļaudonas sievu cepures mežģīne. Izšūts rūpnieciskais tills. Kokvilna. 5.5 cm pl. Kopija. LNVM, inv. nr. CVVM 13 8560. Raksts izšūts, skaitot tilla acis. Madona, 2004
	J04020002	42.att. Laima Garā. Praulienas sievu cepures mežģīne. Izšūts rūpnieciskais tills. Kokvilna. 4 cm pl. Kopija LNVM, inv. nr. CVVM 13 887. Raksts izšūts, skaitot tilla acis. Madona, 2004
	J04020003	43.att. Laima Garā. Ļaudonas sievu cepures mežģīne. Izšūts rūpnieciskais tills. Kokvilna. 5,5 cm pl. Kopija LNVM, inv. nr. CVVM 13 859. Raksts izšūts, skaitot tilla acis. Madona, 2004
	J04020004	44.att. Laima Garā. Mētrienas sievu cepures mežģīne. Izšūts rūpnieciskais tills. Kokvilna. 5 cm pl. Raksts izšūts, skaitot tilla acis. Kopija LNVM, inv. nr. CVVM 13 866. Madona, 2004
	J04020005	45.att. Laima Garā. Praulienas sievu cepures mežģīne. Izšūts rūpnieciskais tills. Kokvilna. 5,5 cm pl. Kopija LNVM, inv. nr. CVVM 27 297. Raksts izšūts, skaitot tilla acis. Madona, 2004

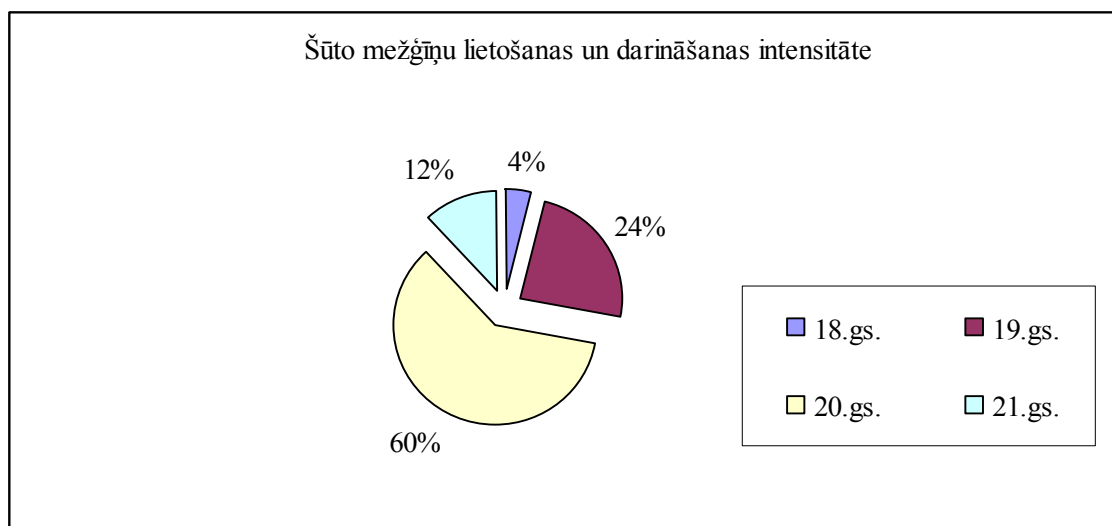
Situācijas analīze

Vadoties no iegūtās informācijas pētījumā ir veikta analīze par šūtajām mežģīnēm Latvijā. Grafiki no 15.attēla līdz 23.attēlam uzskatāmi parāda šūto mežģīņu izplatības intensitāti. Latvijā sastopami pieci šūto vai izšūto mežģīņu tipi – adatiņas, malu noslēguma, lentīšu, tenerifes un tilla mežģīnes. 15.attēlā redzama šo mežģīņu sastopamības proporcijas procentos.

15.att. Šūto mežģīņu tipu sastopamības attiecība procentos

Visvairāk – pētāmo objektu ir no Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja un Latvijas Nacionālā vēstures muzeja, kā arī no Madonas novadpētniecības muzeja, Ārzemju mākslas muzeja, Cēsu Vēstures un mākslas muzeja un Mencendorfa nama, rīdzinieku mājas - muzeja tekstilkrājumiem. Pārējās mežģīnes un to paraugi ir no meistaru privātajām kolekcijām. No 44 mežģīnēm 9 ir nelieli paraugi. Domājams, ka astoņi no tiem ir darināti Latvijā un liecina par mežģīņu amata prasmju apgūšanu. Pārējās mežģīnes ir atsevišķi lietošanas priekšmeti vai konkrēta tekstilizstrādājuma rotājumi. 16.attēls atspoguļo šūto mežģīņu izplatību Latvijā dažādos laika periodos. Grafiks uzskatāmi parāda, ka visvairāk šos rokdarbus, 60% strādāja 20. gadsimtā.

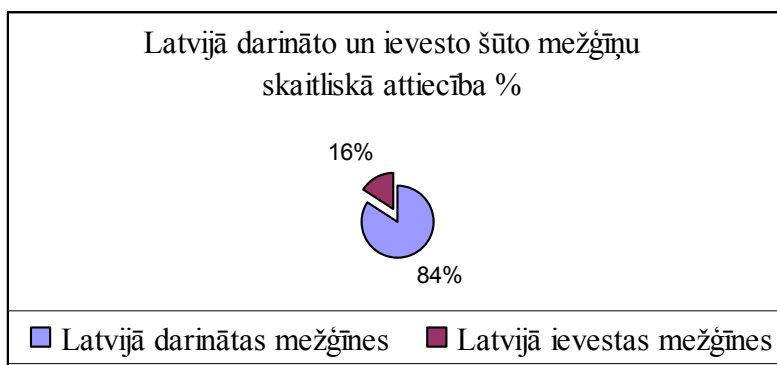
16.att. Šūto mežģīņu lietošanas un darināšanas intensitāte laikā no 18. gs. līdz 20. gs.

Ja saglabājušies šūto mežģīņu paraugi datējas ar 18. gs., tad gleznotāji ir atstājuši liecības par šūto- adatiņas mežģīņu lietošanu Latvijā jau sākot ar 17. gadsimtu. Piemēram, gleznotājs Daniels Rose 1606.gadā, gleznodams princeses Sofijas portretu, ir precīzi atdarinājis nākamās Kurzemes hercoga Vilhelma sievas tērpa apkakli ar izšūtu, reticellas tipa mežģīni, kā redzams 2.attēlā. Arī citās Rundāles pils muzejā esošajās 17. gs. mākslinieku gleznās Kurzemes

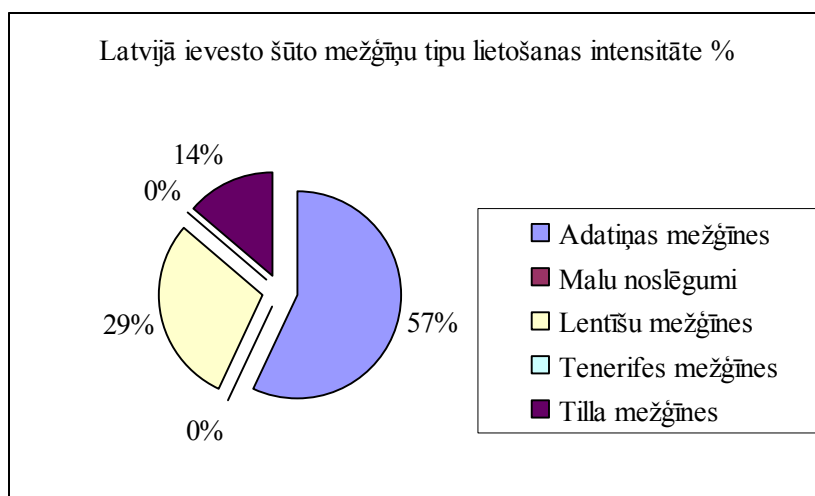
hercogi un viņu galma sabiedrība ir attēloti tērpos, kuri rotāti ar mežģīnēm. Diemžēl gleznās grūti noteikt mežģīnes veidu, tikpat grūti noteikt vai mežģīne ir vietējo meistarū darinājums, jo ziņu nav. Augsti attīstītā amatniecība Kurzemes hercogistē pieļauj mežģīņu izcelsmi Latvijā, tomēr varbūtība, ka 17.gs. un 18. gs. sākumā mežģīnes Latvijā ievada no Eiropas ir lielāka. Arī skaitļi un grafiskie zīmējumi 17. un 18. attēlā liecina, ka 18.gs. un 19.gs. sākumā izšūtu mežģīņu amati Latvijā reti sastopami.

84% no visām promocijas darbā apskatītajām šūtajām mežģīnēm ir darinātas Latvijā. 16% uzrādīto mežģīņu objektu domājams Latvijā ievesti no ārvalstīm, kā 2.tabulas 1.attēlā 18.gs. augstmaņa tērpa aproces rotājums un 2.tabulas 2.attēlā redzamais izšūta tilla paraugs no Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja. Ziņas par tiem ir ļoti skopas – adatiņas mežģīnes darināšanas laiks vienādots ar tērpa valkāšanas laiku, bet ziņas par tilla parauga izgatavošanas laiku papildinātas ar empīriskiem pieņēmumiem. Tomēr precīzu izgatavošanas laiku varētu noteikt tikai ar tekstilmateriāla ķīmiskajām vai fizikālajām analīzēm.

Divi pētījuma objekti datēti ar 19.gs. 1.pusi. Viens ir no Mēmeles pagasta, 1830. - 1850. gadā izšūta tilla apkakle, kas atrodas Nacionālajā Latvijas vēstures muzeja tekstilkrājumā (skatīt 13.att.). Otrs ir 3.attēlā redzamais adatiņas mežģīnes fragments no Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja krājuma. Šī mežģīne varētu būt Latvijā ievesta gan no Beļģijas, Francijas vai citas valsts mežģīņu izgatavošanas centra. Mežģīnes izcelsmi noteikt ir grūti, īpaši, ja nav izteiktu lokālu iezīmju. Visdrošāk ir pieņemt plašu izcelsmes reģionu – Rietumeiropa, jo 18. gs. un 19. gs. 1. pusē Latvijā lietoto izšūtu mežģīņu darināšana varēja notikt jebkurā no Eiropas valstīm, tomēr tas neizslēdz iespēju, ka tās darinātas Krievijā vai pat vietējo augstmaņu pilīs Latvijā.

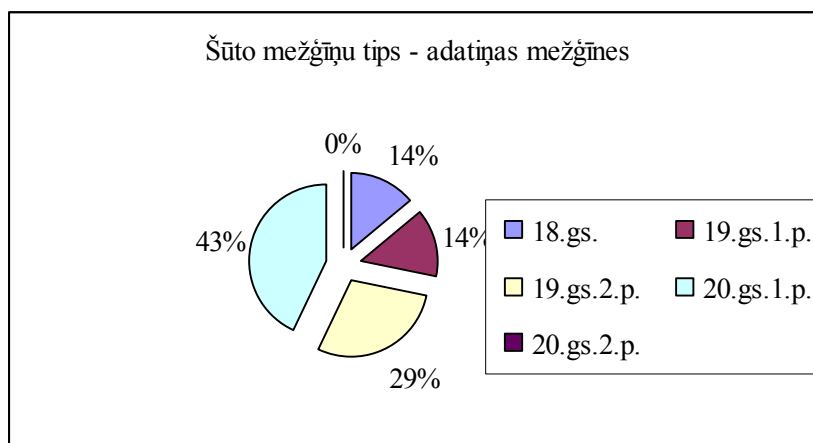
17.att. Latvijā darināto un ievesto šūto mežģīņu attiecība procentos

18.att. Latvijā ievesto šūto mežģīņu tipu lietošanas intensitāte procentos

Šūto mežģiņu amatniecības uzplaukums Latvijā sākās 19.gs. otrajā pusē un 20. gs. sākumā. 20. gs. otrajā pusē tas jau sasniedza ievērojamu līmeni. Grafikos, kas redzami no 19. līdz 23. attēlam parādīts katra šūtu vai izšūtu mežģiņu tipa lietojuma biežums procentos, kā arī kādi šūto mežģiņu tipi Latvijā ir izveidojušies un attīstījušies. Vispopulārākais šūto mežģiņu tips ir izšūtas tilla mežģīnes - 43%, klasiskās adatiņas mežģīnes ir tikai 8%, pārējie tipi sadalās līdzīgi – lentīšu mežģīnes - 16%, malu noslēgumu mežģīnes - 19% un tenerifa mežģīnes - 14%, skatīt 15.attēlu.

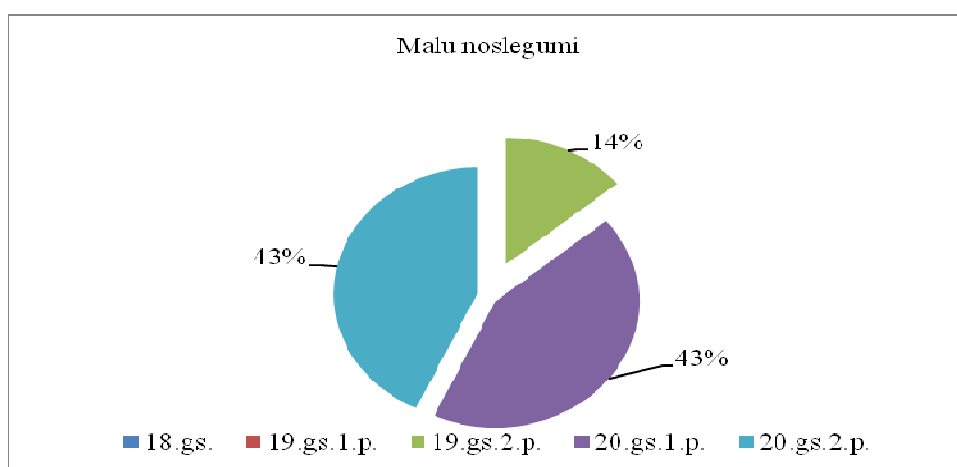
Adatiņas mežģīnes sastāda tikai 8% no pētījumā savāktajām šūtajām mežģīnēm un 19.attēls atspoguļo to pielietojuma biežumu Latvijā dažādos laika periodos šo astoņu procentu ietvaros. Lielāko daļu sastāda 2.tabulas 19. – 22. attēlos redzami un 20. gs. 1. pusē Latvijā darinātie adatiņas tehnikā veidotie mācību paraugi.

19 att. Adatiņas mežģiņu pielietojuma biežums Latvijā dažādos laika periodos šūto mežģiņu grupā.

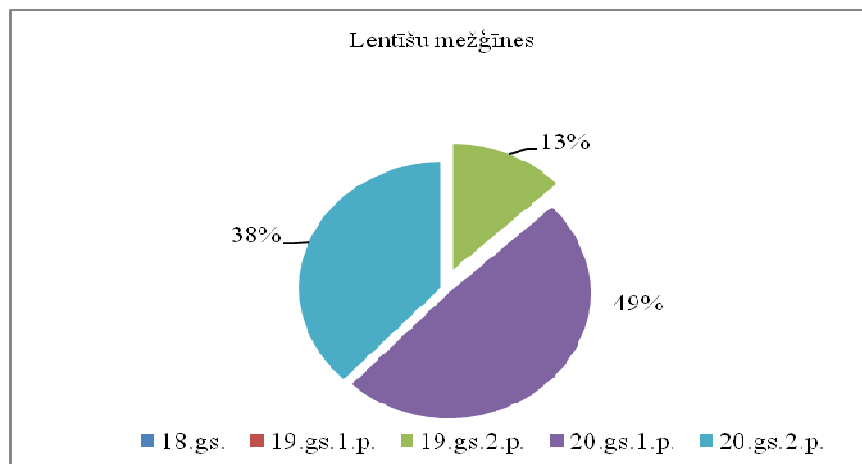
19. un 20. gs. greznie malu noslēgumi ir bieži pielietoti latviešu etnogrāfijā, piemēram, tautas tērpu kreklu rotājumos un baltajos izšuvumos, kā redzams 6.attēlā. Populāri un plaši pielietoti tādi malu noslēgumi kā mezgliņi, šūtie loki un mežgotie zobiņi. Šie izšuvumi rokdarbu literatūrā un metodiskajos materiālos ir aprakstīti un grupēti pie baltajiem darbiem un it kā netiek pieskaitīti mežģīnēm.

Austrumnieciskās mežģīnes Latvijā ir reti sastopamas. 20. gs. 2. pusē un 21.gs. tikai dažas rokdarbnieces šuj šīs mežģīnes kabatas lakatiņu rotāšanai, skatīt 5.attēlā. 20.attēla grafikā parādīts malu noslēgumu mežģiņu pielietojuma biežums Latvijā dažādos laika periodos.

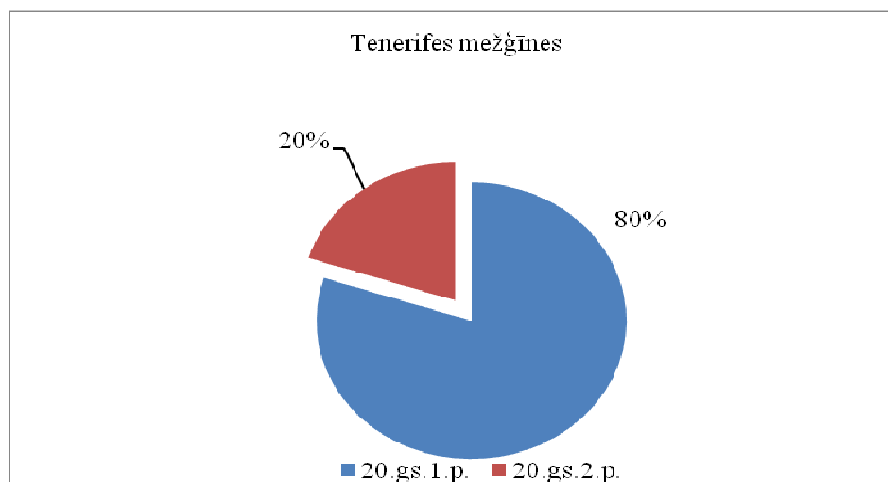
20.att. Malu noslēgumu mežģiņu pielietojuma biežums Latvijā dažādos laika periodos šūto mežģiņu grupā

Lentīšu mežģīnes sastāda 16% no visām pētījumā ietvertajām šūtajām mežģīnēm. 21.attēla grafiks uzrāda, ka lentīšu mežģīņu darināšana Latvijā visvairāk izplatīta 20. gadsimtā. Mežģīnēm izmantoja rūpnieciski ražotas lentītes vai rokdarbnieču iecienītās tamborētas aukliņas, kā redzams 7.attēlā, bet 20.gs. sākumā vairāk iecienītas bija knipelētas lentītes. Tomēr jāpiezīmē, ka lentīšu mežģīņu izstrādājumus Latvijā vairāk darina tamborēšanas tehnikā.

21.att. Lentīšu mežģīņu pielietojuma biežums Latvijā dažādos laika periodos šūto mežģīņu grupā

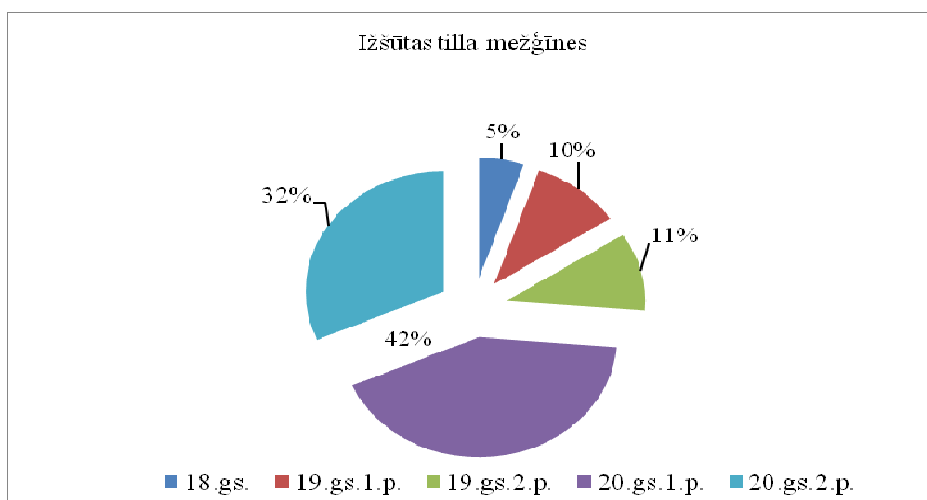
Tenerifes mežģīnes sastāda 14% no pētījumā ietvertajām šūtajām mežģīnēm. Šo mežģīņu darināšana Latvijā nav populāra. Pētījumā pirmās tenerifes tehnikā darinātās mežģīnes ir datētas ar 20.gs. 1.pusi. Šajā laikā Latvijā tika dibināti tenerifes mežģīņu apmācības kursi. Tomēr šīs aktivitātes iecerēto rezultātu nedeva, par ko liecina arī pētījumā ietvertie paraugi. Šis amats Latvijā attīstījās vāji un 20.gs. otrajā pusē to piemirsa pavisam, kā redzams 22.attēla grafikā.

22.att. Tenerifes mežģīņu pielietojuma biežums Latvijā dažādos laika periodos šūto mežģīņu grupā

Izšūšana uz tilla visstraujāko attīstību aizsāka 19.gs., kad sākās rūpnieciskā tilla ražošana. Izšūtu tillu var uzskatīt par visvairāk izplatīto izšūto mežģīņu veidu Latvijā, skatīt no 11.attēla līdz 14.attēlam. Vispirms tilla mežģīņu apkakles, aproces un citas smalkas apģērba detaļas valkāja augstas kārtas turīgi iedzīvotāji, arī vīrieši. 19. gs. beigās izšuvumi uz tilla ienāca vienkāršās tautas apģērbā. Ar izšūta tilla mežģīnēm rotāja aubes arī precētas sievas Krustpilī,

Vidzemē un Zemgalē. 20. gs. 1. pusē izšuvumi uz tilla bija aktuāli. Gultu, spilvenu un galda pārklāji un to mežģīņu rotājumi, priekšauti un citi apģērba aksesuāri bija cieši saistīti ar tā laika modes tendencēm. Tomēr 20. gs. otrajā pusē un līdz mūsu dienām tilla izšūšanu galvenokārt izmanto etnogrāfisko mežģīņu darināšanai kā redzams 2.tabulas 40. - 45.attēlos.

23.att. Izšūta tilla mežģīņu pielietojuma biežums Latvijā dažādos laika periodos šūto mežģīņu grupā

Secinājumi

Pētījumā veikta 45 šūto mežģīņu atlase. Sastādītas informatīvās tekstu un attēlu tabulas par šo mežģīņu lietošanas un darināšanas tradīcijām Latvijā. Informācija ir sistematizēta un klasificēta to atlasei un filtrēšanai, kā arī sastādīta nepieciešamās kodēšanas sistēmas izveidošanai un e-datu bāzes izstrādei. Apkopotie dati viennozīmīgi neaptver visus iespējamus šūto mežģīņu arhetipus Latvijā. Šajā virzienā vēl jāturpina pētījumi, tomēr apkopotā informācija dod priekšstatu par šūto mežģīņu lietojumu un darināšanas attīstības situāciju Latvijā.

Pētījumā veiktā analīze uzskatāmi demonstrē to, ka latviešu tekstilrokdarbos šūto mežģīņu darināšana nebija īpaši populāra. Tas izskaidrojams ar to, ka rokdarbnieces priekšroku deva izšūšanai uz auduma. Latvijā līdzvērtīgi mežģīņu darināšanai tika strādāti tādi adatu rokdarbi kā vienvirziena un divvirziena izvilumi, tautā saukti par baltajiem darbiem vai izšūtajām mežģīnēm. Vēlāk, 19.gs., kad Latvijā varēja iegādāties rūpnieciski austu tillu, attīstījās arī izšūšana uz tilla pamata. Jau 20. gs. izšūta tilla mežģīnes ir plaši sastopamas gan apģērbos, gan sadzīves tekstilijās. Mūsdienās izšūšana uz tilla ir izskaidrojama arī ar tradicionālā mantojuma saglabāšanu. Izšūta tilla mežģīņu rotājumi Vidzemes un Zemgales tautas tērpu sievu cepurēs u.c. ir veicinājusi šī rokdarba amata saglabāšanos, nesot tajā mākslas stila iezīmes pat no 17. gadsimta. Tas apstiprina faktu, ka šūto mežģīņu jomā izšūšanai uz tilla ir vislielākais pielietojums.

Literatūra

11. *Latviešu tautas tērpi*. 3. sēj.: Zemgale.Augšzeme.Latgale. Rīga : Latvijas Vēstures muzejs, 2003. 13. lpp.
12. Jansone, Aija. *Rotātas telpu tekstilijas Latvijā, 19.gs. beigās — 20. gs.* Rīga : Zinātne, 2004. 26. lpp.
13. *Latviešu tautas tērpi*. 1. sēj.: Vidzeme. Rīga : Jāņa sēta, 1995. 64. lpp.
14. Priberga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds, 2007. 215 lpp.

15. Pribērga, Dagmāra. Kukle, Silvija. „Mežģīņu amati Latvijā”. Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskie raksti. Sērija: Tekstilmateriālu tehnoloģija un dizains – Rīga: RTU izdevniecība, 2005. - 110.-122. lpp.

Pribērga D. Šūto mežģīņu tehnoloģiju un lietošanas tradīcijas Latvijā no 17.gs. līdz mūsdienām

Pētījumā veikta 45 šūto mežģīņu atlase. Sastādītas informatīvās tekstu un attēlu tabulas par šo mežģīņu lietošanas un darināšanas tradīcijām Latvijā. Pētījumā senākās šūtās mežģīnes ir datētas ar 18.gadsimtu, bet visvairāk informācijas par to lietošanu un darināšanu ir no 19. un 20. gadsimta. Informācija ir sistematizēta un klasificēta mežģīņu objektu atlasei un filtrēšanai, kā arī sastādīta nepieciešamās kodēšanas sistēmas izveidošanai un e-datu bāzes izstrādei. Apkopotie dati viennozīmīgi neapver visus iespējamus šūto mežģīņu arhetipus Latvijā, bet iezīmē situāciju par šūto mežģīņu lietošanas un darināšanas tradīcijām Latvijā no 17.gs līdz mūsu dienām.

Visām šūtajām mežģīnēm ir līdzīga darināšanas tehnika un vienkārši darbarīki. Adata, ar kuru darina mežģīni (šuj, izšuj, apšuj, sašuj utt.), pamatne (auduma, filca, ādas u. c.) pie kuras piestiprina uz pergamenta atveidoto mežģīnes zīmējumu un izšūšanas rāmis, kurā iestiprina darbu. Mežģīni veido šujot dūrienu pēc dūriena kā neatkarīgu, ar audumu nesaistītu tekstiliju. Atkarībā no darināšanas tehnikas, izšķir vairākus šūtu vai izšūtu mežģīņu veidus. Katrā no tiem ietilpst dažādas, pēc specifiskiem tehnoloģijas paņēmieniem atšķirīgi tipi. Latvijā sastopami pieci šūto vai izšūto mežģīņu tipi – adatiņas, malu noslēguma, lentīšu, tenerīfes un tilla mežģīnes. Vispopulārākais šūto mežģīņu tips ir izšūtas tilla mežģīnes - 43%, klasiskās adatiņas mežģīnes ir tikai 8%, pārējie tipi sadalās līdzīgi – lentīšu mežģīnes - 16%, malu noslēgumu mežģīnes - 19% un tenerīfa mežģīnes - 14%.

Šūto mežģīņu izpēte un tās rezultāti uzskatāmi parāda, ka latviešu tekstilrokdarbos šūto mežģīņu darināšana nebija īpaši populāra. Tas izskaidrojams ar to, ka rokdarbnieces priekšroku deva izšūšanai uz auduma. Līdzvērtīgi mežģīņu darināšanai tika strādāti tādi adatu rokdarbi kā vienvirziena un divvirziena izvilkami, tautā saukti par baltajiem darbiem vai izšūtajām mežģīnēm. Vēlāk, 19.gs., kad Latvijā varēja iegādāties rūpnieciski austu tillu, attīstījās arī izšūšana uz tilla pamata. Jau 20. gs. izšūta tilla mežģīnes ir plaši sastopamas gan apģērbos, gan sadzīves tekstilijās.

Arī mūsdienās izšūšana uz tilla ir aktuāla. Viens no aspektiem ir tradicionālā mantojuma saglabāšana. Izšūta tilla mežģīņu rotājumi Vidzemes un Zemgales tautas tērpu sievu cepurēs u.c. ir veicinājusi šī rokdarba amata saglabāšanos, nesot tajā mākslas stila iezīmes pat no 17. gadsimta. Tas apstiprina faktu, ka šūto mežģīņu jomā izšūšanai uz tilla ir vislielākais pielietojums.

Pribērga D. Needle-Lace Technology and Applicability Traditions in Latvia since the 17th Century Till Nowadays

A selection of 45 needle-laces has been made during the research process. Informative text and image tables on the applicability and making traditions of these needle-laces in Latvia have been created. The oldest needle-laces to date in the research are from the 18th century, but the most information about their usage and making come from the 19th and 20th centuries. The information has been arranged and classified for a convenient lace object selection and filtration and it has been set up for the creation of a coding system and the development of an e-database. The summarized data does not contain all possible needle-lace archetypes in Latvia, but it outlines the needle-lace usage and making traditions in Latvia since the 17th century till nowadays.

All needle-laces have similar manufacturing techniques and simple tools. A needle to make the lace (to sew, to embroider, to trim, to seam etc.), a pad (textile, felt, leather etc.) with a lace pattern drawn on a parchment attached to it and a frame to fasten it all. The lace is created stitch by stitch as an independent textile, unrelated to the fabric. Depending on the manufacturing technique there are several kinds of needle-laces or embroidered laces. Each of them includes different types distinguished by specific technological methods. There are five types of needle-laces or embroidered laces – pin embroidered lace, brim lace, band lace, teneriffe lace and tulle lace. The most popular lace type is the embroidered tulle lace – 43%, the classic pin laces take up only 8% and the rest divides similarly – band laces – 16%, brim laces – 19% and the teneriffe laces – 14%.

The research results of the needle-laces clearly show that the needle-lace making was not particularly popular in the Latvian textile manufacture. This is explainable by the fact that the needlewoman preferred to embroider on textiles. Equally to the lace manufacturing there were such pin handicrafts like one-way and two-way open works, trivial as white work or embroidered laces. Later in the 19th century, when it was possible to purchase industrially woven tulle, the embroidery on tulle also developed. In the 20th century embroidered tulle laces are widely used in clothes as well as in household textiles.

Nowadays embroidery on tulle is topical too. One of the main aspects is the maintenance of the traditional legacy. Embroidered tulle lace ornaments in the wife hats a.o. of the national costume of Vidzeme and Zemgale have favoured the preservation of this handicraft, carrying art style characteristics even from the 17th centuries. This approves the fact that tulle embroidery has the widest applicability in the field of needle-laces.

Приберга Д. Технологии шитых кружев и традиции их использования в Латвии с 17-го столетия до настоящего времени

В процессе исследования отобрано 45 кружев. Составлены таблицы информативного текста и изображений о применимости и традиций создания этих кружев в Латвии. Самые старые шитые кружева в исследовании датированы 18-м столетием, но наибольшая информация об их использовании и создании получена в 19- и 20-м столетиях. Информация систематизирована и классифицирована для удобного отбора и фильтрации кружевных объектов, а также составлены алгоритмы, необходимые для создания системы кодирования и разработки базы е-данных. Представленные данные не охватывают все прототипы кружев, но дают представление о ситуации в Латвии по созданию и использованию шитых кружев с 17-го столетия по наши дни.

У всех шитых кружев одинакова техника создания и простые инструменты. Иголка, при помощи которой создаются кружева (вышивание, обшивание и шивание), основа (ткань, фетр, кожа), к которой прикрепляют пергамент с нанесенным узором, и рамка, в которую изделие закрепляется. Кружева изготавливаются как не связанное с тканью изделие, прошивая стежок за стежком. В зависимости от техники изготовления различают несколько видов шитых или вышитых кружев. Каждый вид в свою очередь может состоять из нескольких специфических типов. В Латвии встречаются пять типов шитых или вышитых кружев. Самый популярный тип – кружева тюля – 43%, классические кружева иголки только 8 %, остальные типы почти равномерно: кружева лент 16 %, кружева краев 19 %, кружева тенерафа 14 %.

Исследования этих кружев наглядно показывают, что среди латышских текстильных изделий изготовление шитых кружев не пользовалось популярностью. Это означает, что рукодельницы предпочитали вышивку по ткани. Наравне с кружевами вырабатывались такие игольные рукодельные изделия как односторонние и двухсторонние вытяжки, в народе названные белыми работами или вышитыми кружевами. Позднее, в 19 веке, когда в Латвии стал появляться промышленно тканый тюль, появилась и вышивка на тюлевой основе. В 20-м веке такие кружева широко встречаются и в одежде, и в домашнем текстиле.

Вышивка на тюле актуальна и сегодня. Это один из аспектов сохранения традиционного наследия. Вышитые тюлевые кружева, использованные в женских шапочках национального костюма в Видземе и в Земгале, способствовали сохранению этого рукодельного ремесла, привнося в него признаки художественного стиля, начиная с 17-го века. Это подтверждает тот факт, что в сфере шитых кружев вышивка на тюле имеет наибольшее применение.